

כיוון בית הכנסת והתפילה

יוסף יצחק איידלר

בזמן המשנה והגמרא היה מקובל שכיוון בית הכנסת והתפילה הוא כנגד ירושלים, המקדש וקודש הקודשים. הדבר ברור כל כך שגם כיום, כאשר ארכאולוגים מגלים בניין תפילה ישן, הם מכריעים לפי כיוון הבניין אם הוא בית כנסת (כיוון ירושלים) או כנסייה (כיוון מזרח). עם התפשטות תפוצות ישראל התמודדו היהודים עם בעיית כיוון בתי כנסיות לעבר ירושלים כאשר הבינו שהארץ כדורית ולכן אי-אפשר לקבל עוד את הקירוב המישורי. במאמר אנחנו מראים ששתי אפשרויות לפתרון בעיית כיוון בית הכנסת והתפילה התחרו זו בזו. הפתרון הראשון, הקו הגיאודטי או קו המעגל הגדול העובר על המקום שבו דנים וירושלים. רבנים חשובים תמכו בפתרון זה: רבי אביעד שר שלום בזיליא, רבי יעקב עמדין, רבי ישראל זמושק והרב שניאור זלמן מליאדי. הפתרון השני הוא הקו של הלוקסודרומיה העוברת על המקום שבו דנים וירושלים. ייחסו את הפתרון הזה, זמן ארוך לאחר מותו, לרבי מרדכי יפה, בעל הלבושים, אבל הדבר מוטל בספק. במאמר מפורשים המקורות של שני הפתרונות והם מוסברים ביסודיות בפרספקטיבה היסטורית. לאמיתו של דבר, נראה שרק הפתרון הראשון של הקו הגיאודטי הוא נכון. הפתרון השני מספק את "השכל הישר" של פשוטי-עם וגם של תלמידי חכמים שאין להם השכלה מתמטית. ובאמת, למעשה העולם בטוח שצריכים להתפלל בכיוון מזרח, בדיוק בניגוד לפסקו של רב ששת.